

Një vepër e re militante e muzikës

sonë simfonike

Albert Papanisto

Figura e Atdheut, figurë epike, e pasur, e madhërishtme ka frymëzuar vazhdimisht shumë nga kompozitorët tanë në vepër e tyre simfonike instrumentale. Këtë ide të madhe e hasim në shumë vepra të mëdha të autorëve si Zadeja, Harapi, Gjoni, Gaqi; e hasim edhe në poemën «Alarme të përgjakura» të kompozitorit Shpëtim Kushta, por secila nga këto vepra kërkon ta zbulojë atë në aspekte të veçanta, duke na dhënë figura muzikore gjithnjë të reja e individuale.

Poema simfonike «Alarme të përgjakura» nuk ka program, por në qendër të saj është vënë figura e popullit, e karakterit të tij luftarak, e shpirtit të tij të singertë, e ndjenjave të thella, të bukura e të kthjellta si kaltërsia e qiellit tonë. Duke ndjekur këtë ide, poema përshkohet nga një muzikë me intensitet dramatik e luftarak, si dhe nga një lirizëm i gjerë e i çiltër popullor.

Kështu nga thellësitë e hyrjes së poemës çan tema kryesore, një temë lakonike, e thurur me intonacione të pentatonit të Jugut. Ajo na paraqet një figurë të zhdërvjellët plot energji, dramacitet e puls luftarak. Pa u zhvilluar e shtrirë shumë gjatë, intensiteti i saj dinamik rritet vazhdimisht, duke kaluar një midis me fakturë aktive polifonike (fugato), që e shpie shpejt në tingëllimë të fuqishme e heroike. Dhe ja, me anë të një fraze të shkurtër, që tingëllon si një recitativ burror me intonacione të qarta labe, muzika na fut në një atmosferë tjetër të një kontrasti të thellë, na fut në botën e intimitetit popullor, duke kërkuar të zbulojë mendimet e thjeshta e të bukura, ndjenjat e pastra e të kulluara të shpirtit popullor. Kështu, vrulli luftarak vjen e shkrihet me natyrën e bukur e të qetë pastorale, që fillon të na përshkruajë oboi solo me një melodi të bukur popullorë me karakter improvizativ, mjaft e kërkuar e delikate, që dialogon me baset, të cilët duket sikur ia kthejnë me grykë. Në një ambient të tillë, e mbështetur në një iso që zjen e gurgullon plot dinamizëm të ngrohtë, e merr fjalën klarineta, e cila fillon të improvizojë një melodi që duket se del nga thellësia e shpirtit. Ajo bart me vete një ndjenjë të pastër e të singertë, por edhe të fuqishme. Edhe këtu është kombinuar bukur stili improvizativ ek-

zaltues i melodive popullorë tokë me atë deklamativ, të thellë e të përmbajtur të labërishtes, që ndërhyjnë në dialogimet e baseve. Kjo ndjenjë e një shpirti të pastër e të ekzaltuar, mbasi arrin kulminacionin e saj, përfundon dhe shkrihet përsëri në temën e qetë të pastorale, që tani merret nga flauti dhe që mbyll këtë tablo të bukur, ku bukuria e natyrës poetike të Atdheut shkrihet me shpirtin dhe ndjenjën e pastër popullorë.

Këto dy figura kryesore, që u përpoqem të përshkruajmë (është fjala për figurën e parë dinamike luftarake dhe për tablonë lirike pastorale). të dhënë me një gjuhë të pasur, të qartë e në një mënyrë mjaft piktoreske, janë pa dyshim ato figura që mbajnë mbi supë peshën kryesore të idesë së veprës. Kjo ide deri tani ndjek një dramaturgjë përgjithësuese simfonike, që mbështetet në krijimin e zhvillimin e karaktereve-kontraste.

Por që nga ky çast kompozitori vendos ta zgjidhë këtë detyrë në një rrugë tjetër, duke iu shmanjur zhvillimit të mëtejshëm e të drejtpërdrejtë të tyre dhe duke krijuar me anën e dy episodeve të rinj një konflikt antagonist. Kështu, tek fagoti e timpani lind një motiv ritmik, i cili, duke u rritur, e mbush atmosferën me tingujt e një force kërcënuese që zvarriset nën këtë sfond mekanik në melodinë e tromboneve. Si kundërvënje ndaj tyre nën thirrjen e një sinjali luftarak ringjallen forcat aktive, të cilat mbasi kulminojnë në motivet e temës kryesore luftarake të poemës, kalojnë në një episod tjetër polifonik me material të ri, mjaft të shpejtë e dinamik, që shmanjë në mënyrë përfundimtare këtë konflikt e na çon në temën lirike të klarinetës. Por kjo temë kalon tani shkurt dhe vetëm sa na kujton për atë figurë të ndritur e të dashur. Poema po drejtohet nga fundi, i cili përbëhet nga tri etapa. Nën një sfond ritmik të timpanit fagoti nis një melodi të përmbajtur, e cila tingëllon si një tregim i dhembshëm, por krenar, që në zhvillimin e saj rritet e merr nuanca gjithnjë më burrërore. Këtu ajo ndërpritet papritmas nga ndërhyrja e temës kryesore të poemës, e cila kalon në një mënyrë të furishme e na lidh përsëri me momentin e parë, por tani në një etapë të re, në një tingëllim të fuqishëm

e madhështor, që simbolizon figurën e madhërishtme të Atdheut e të popullit krenar e të pamposhtur nga armiqët.

Në këtë mënyrë ne u përpoqem, shkurtimisht, të zbulojmë idenë e veprës dhe dramaturgjinë e realizimit të saj. Nga sa thamë, kuptohet se çfarë bëjmë me një vepër me interes dhe me vlerë. Këto burojnë, në radhë të parë, nga rëndësia e idesë dhe përmbajtjes së saj dhe nga individualiteti me të cilin ajo na paraqitet. Në krahasim me veprat e tjera të kësaj natyre (dmth të natyrës epiko-heroike). vërejmë në këtë poemë edhe një element të ri, përpjekje për të na dhënë krahas tablosë epike-heroike edhe atë botë të brenshme të pasur me ndjenja të thella poetike e njerëzore të shqiptarëve, që jo vetëm nuk vjen në kundërshtim me karakterin heroik e të ashpër ndaj armikut, por përkundrazi e pasuron atë. Gjithashtu, në poemë vërejmë edhe një përpjekje tjetër, atë të pasqyrit të drejtpërdrejtë të konfliktit antagonist e të ndeshjes së forcave të kundërta, gjë që takohet më rrallë në veprat e karakterit simfonik. Një vlerësim i veçantë meriton të shprehet për realizimin e figurave kryesore të poemës të përfaqësuar nga tema (parti) kryesore e ajo sekondare. Që të dyja këto tema, të ndërtuara me elementët e motivet e muzikës sonë popullorë të Jugut, kanë mundur të na japin figura të përkryera për qartësinë emocionale shprehëse dhe për karakterin e qartë kombëtar. Në këto figura, sidomos në atë lirike, gjejmë realizime me vlerë për karakterin kombëtar. Jo vetëm përse i përket melodisë, por edhe elementëve të tjerë që lidhen me rezonancën e saj harmonike e të fakturës. Ku është bërë një përpjekje e mirë e me rezultat në përdorimin artistik të elementëve të fakturës polifonike të këngëve labe. Sigurisht, të gjithë këto elementë kanë ndihmuar për evidencimin e asaj ndjenje psikologjike e arsyeshme shqiptare, që kundërmon në këtë temë. Ndër meritat dhe vlerat muzikore të poemës mund të shënohet, gjithashtu, edhe një rivlerësim i shtjellimit të materialit muzikor përdorimi i gjerë përgjithësisht i fakturës polifonike dhe realizimi me efekt i episodeve të këtij karakteri, që i japin zhvillimit muzikor

një intensitet të fuqishëm dhe rritin forcën dramatike të muzikës.

Me gjithë këto realizime, mendojmë se në poemën e Kushtës ka vend edhe për ndonjë vërejtje. Kur dëgjon këtë vepër, krahas kënaqësisë së përgjithshme, ndjehet edhe një farë boshllëku, i cili lidhet më tepër me logjikën kompozicionale konsekuente të poemës. Disa mungesa në këtë drejtim, nganjherë shkaktojnë njëfarë fragmentarizmi të idesë. Ndodh si në një tablo, ku ka portrete shumë të goditur e me forcë shprehëse, por që nuk lidhen në masën e duhur me njëri-tjetrin për të shprehur tërësinë e idesë. Në këtë rast detali, fragmenti, mbizotëron tërësinë. Një fenomen i tillë, më duket se ndodh edhe në poemë. Ideja e saj realizohet nëpërmjet shumë episodeve, që dobësojnë rolin dramaturgjik të figurave kryesore. Kështu, këto figura, mbasi ekspozohen, shmanjen nga fusha e veprimit, ku dalin e veprojnë figura të tjera episodike. Dramaturgjia e karaktereve mbas ekspozimit ia lë vendin një dramaturgjie ilustruese, kurse konkluzioni ideor, gjithashtu, arrihet jashtë figurave kryesore, aq të goditura e aq të qarta të veprës.

Në fakt materiali tematik i poemës është i pasur, aty veprojnë rreth 6-7 tema. Por të gjitha këto figura, sikur e ndjejnë veten ngushtë në kornizën relativisht të vogël të veprës. Në këtë ngushtësi nganjherë lind përshtypja sikur ato shtyjnë njëra-tjetrën dhe nuk i japin mundësi figurave kryesore të udhëheqin logjikën e zhvillimit të idesë dhe ta pohojnë atë nëpërmjet pohimit të vetes. Të gjitha këto figura do të kërkonin një zgjerim të madh të formës e të përpjestimeve të poemës, do të kërkonin njëkohësisht një kujdes më të madh për t'u lidhur me njëra-tjetrën. Edhe në këtë drejtim ndiqet një rrugë tepër e shkurtër, pjesët ndërlidhëse e pregtitore (prediktet) midis pjesëve të formës dhe episodeve shpeshherë janë të pamjaftueshme për të kaluar nga një gjendje emocionale në tjetrën, në mënyrë të natyrshme e logjike. Të gjitha këto, duke sjellë një farë fragmentarizmi, nuk e ndihmojnë zhvillimin me konsekuencë të logjikës së mendimit, pengojnë sadopak qartësinë e zhvillimit të idesë.

Me gjithë këto, vlerat ideore e artistike të poemës janë të tilla që e bëjnë një vepër me partishmëri të lartë, që pasqyron me realizëm dhe forcë ide të rëndësishme, që ngre lart ato cilësi morale e shpirtërore të popullit tonë, të cilat lozin një rol të madh në edukimin e njerëzve me ndjenjën e patriotizmit të lartë socialist, të dashurisë për Atdheun e popullin.

Diskutim krijues

Para disa ditësh, dega e Lidhjes së Shkrimtarëve dhe të Artistëve, Biblioteka e Shtetit në Shkodër Komisioni i letërsisë për fëmijë pranë sektorit të letërsisë së Lidhjes e redaksia e letërsisë për fëmijë në shtëpinë botuese «Naim Frashëri», organizuan diskutimin e novelës «Shogëria «Dallëndyshet»», të shkrimtares Lajda

Staku, me qëllim që ti vijë në ndihmë autorës, e cila është duke shkruar pjesën e dytë dhe të tretë të veprës. Në diskutim morën pjesë shumë letrarë të vegjël nga shkollat e ndryshme të qytetit, shkrimtarë, arsimtarë e të ftuar të tjerë. Fjalën e hapjes e mbajti kryetari i degës së Lidhjes për Shkodrën Vehbi Bala.

Në diskutim e morën fjalë shumë letrarë të vegjël, ndërmjet të cilëve Eva Tafili, Zana Trli, Ariana Gruemira, Esmeralda Gjokaj, Ermira Laci, Ada Vukani etj., të cilët vunë në dukje arë: pozitive të novelës, që ka vlera njoftuese dhe edukative, bërë edhe disa vërejtje interesante lidhur me realizimin artistik të veprës, me nevojën e krehjes së moralizimeve të teprta etj.

Për vlerat dhe dobësitë e veprës

folën edhe shkrimtarët, letrarët e kritikët Mentor Quku, Paulin Shtjefni, Neki Lezha, Xhelal Zaganjori, Odhise Grillo etj. Në fund foli edhe kryetari i Komisionit të letërsisë për fëmijë pranë Lidhjes Bedri Dedja.

Nga diskutimet doli se novela «Shogëria «Dallëndyshet»» është një vepër me vlera të mira ideore e artistike dhe shënon një sukses në rrugën krijuese të autorës.

Korresp. i «Dritës»